

Nye Samling

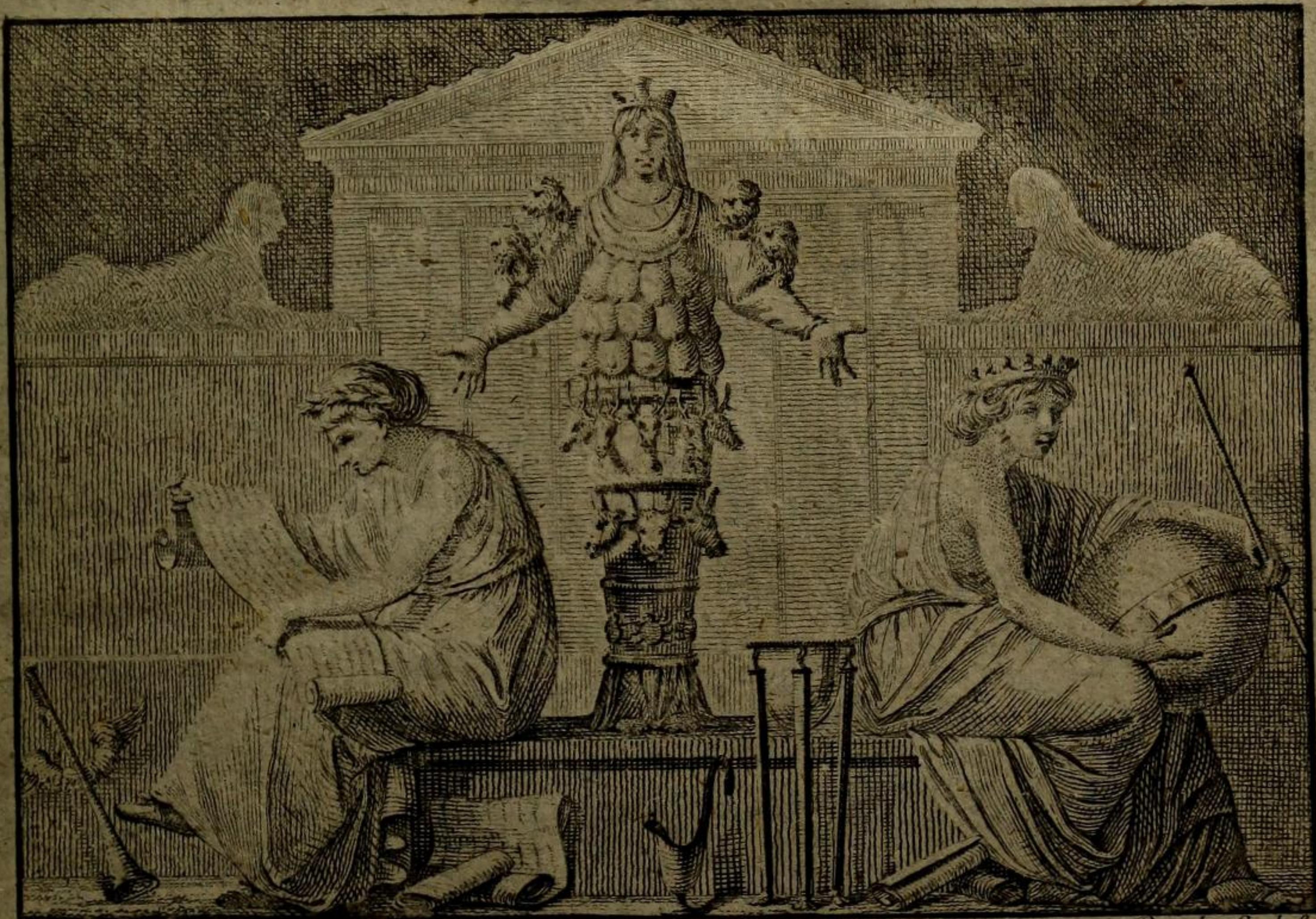
af

det Kongelige Danske

Chr. Striiv.

Vidensfabers Selskabs

Skrifte r.

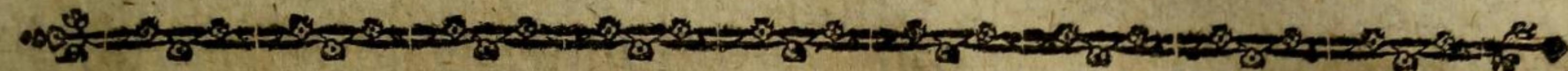
Abildgaard inv.

Bradt Sculp.

Tredie Deel.

Kjøbenhavn 1788.

Trykt hos Johan Rudolph Thiele.

B e s k r i v e l s e
over
den store Grønlandiske Krabbe,
ved
Otho Fabricius.

Ikke troer jeg at skulle behøve lang Undskyldning, fordi jeg bover at fremstælle Beskrivelsen over en Krabbe, da Selskabet let tilstaaer mig, at Krabbeslægten afgiver ligesaa besynderlige Særsynner, og fortiner ligesaavel vor Bezugning, som nogen anden. Da ogsaa denne Grønlandiske Krabbe-Art er af de Naturalier, der vanskelig lade sig oversøre, uden at beskadiges, fordi dens lange Been fordre et stort Rum og let brydes, og den tillige opholder sig i saa langt fraliggende Egne, at den levende vil kun komme for faa Naturkundiges Øine, saa har jeg desheller ved en fuldstændig Beskrivelse villet redde den fra Forglemmelse.

I min Fauna Grönlandica Spec. 214. er den vel korteligt beskrevet, men her skal det skee mere udserlig, og Beskrivelsen saae mere Endelighed, formedesst hossejede Figurer. Jeg kaldede den der Cancer Phalangium øf Meier-Krabben, fordi den ved sine lange Been havde nogen Lighed med Phalangium Opilio (Mark-Spindelen, som ellers kaldes Meteren), ligesom Linneus tilforn af samme Anledning havde kaldet en anden Art Cancer Ara-

Araneus^o: Spindel-Krabben; thi jeg vidste ikke da, at allerede en anden Krabbe, som dog er forskellig fra min, havde fået dette Navn i Hr. Prof. Fabricii Systema Entomologiae p. 408. At dersor ikke disse 2 forskellige Krabber skulle formedes til Navnet tages en for anden, saa er det vel fornødent, at give den Grønlandske et nyt Navn Cancer Opilio. At jeg her falder den: den store Grønlandske Krabbe, skeer for at skille den fra den mindre Krabbe, som falder i Grønland, og er Cancer Araneus.

Dersom min Krabbe tilforn har været Naturhndige bekjendt, da er den uden Tvivl bleven formænget med Trold-Krabben (Cancer Maja)^a), Spindel-Krabben (Cancer Araneus), eller nogen anden, fra hvilke den dog er ganske forskellig. Hverken i Ridder Linnei eller Prof. Fabricii System, finder jeg nogen ansigt, som jeg tilforladelig kunde henvøre den til. De Franskes Cancre Sqvinade, ell. Negekrabbe, har vel, naar man skal demme efter den forte Beskrivelse i Bonaires Natur-Dictionnaire oversat ved von Aphelen Tom. VI. p. 455, meget overeenstemmende, hvorfor jeg ogsaa lod mig forlede til, at ansøre den som et Synonym i min Fauna Grönlandica, men ved nærmere Eftersyn finder jeg den mere lig Trold-Krabben, frafalder altsaa min første Mening.

Derimod staaer jeg endnu sikkert i den Tanke, at den er Jislændernes Margfætla, hvorom meldes i den Jislandske Reise-Beskrivelse p. 71. 609 og 996. Skient man ikke lettelig skal komme til Bished, ved at eftersetse disse Steder, thi Skribenten er ligesom ueens med sig selv, hvad han skal giøre den til, da han paa iste Sted siger ligefrem, at den er de Danskes Tastekrabbe (Cancer Pagurus), paa 2det Sted, at den er i noget forskellig, og paa 3die Sted gier den til Cancer Araneus. Besynderligt er det, at denne Modsigelse ikke ved 2de Citationer er blevet mørket. Bare dog nogle Træk af dens Udseende leveerte, saa havde man bedre funnet selv domme herom, thi Crustæ marginæ æqvati, som nævnes p. 609. er langt fra ikke nok hertil, helst da man ei let af Stedet kan slutte, enten dette Mærke skal henegnes paa Margfætla eller paa Tastekrabben. Martens Spitsbergiske Krabbe,

^{a)} Jonstons Cancer Maja Exsangv. p. 26. Tab. V. f. 5. og Tab. VI. f. 2. synes virkelig at have noget ligt efter den.

Krabbe, som han kalder Meerspinne (see Adelungs Nordostl. Gesch. der Schiffahrt p. 378.) og Lappernes Suobbo (Leems Lappernes Beskr. p. 328). høre vist nok ogsaa hid. Bissere er det, at den Krabbe, som Crantz i sin grønlandske Beskrivelse p. 130. melder om, er den samme som min, enddog han og kalder sin Taschen-Krebse (Pagurus).

Men vi ville forlade denne Navne-Forvirring, og underholde os nogle Dieblikke med Dyrrets Betragtning. Billig maae den regnes blant de store Krabber, thi ofte holder Kroppen eene $4\frac{1}{2}$ Tomme i Længden, og $4\frac{3}{4}$ Tomme i Breden, men Fedderne, naar de ere udstrakte, udgiore 11 Tommer, og Aremene 9 Tommer, hver fra Noden til Spidsen at regne; Naar de da regnes fra begge Sider, indtage de tillige med Kroppen et anseeligt Rum. Figuren viser den i naturlig Størrelse, men de venstre Fedder har jeg forestillet som afkappede, for ei at faae Kobberpladen alt for stor, hvilket sees Fig. 1. litr. q q. Hannen er gemeenlig større end Hunnen.

Da Hoved, Rygskjold og den øvrige Overdeel paa Krabberne løbe i eet, kunne de ikke vel skilles ad i en Beskrivelse. Hos denne giver den hele Omrids næsten en Figur af et Hierte, dog saa, at det bredeste vender bag ud, hvor ogsaa Overmaalet overstiger Krabbens Længde; Bag til er den afrundet, dog har den midt over Halen en Indbugning, der hielper til Hierteligningens Dannelse; For til mod Hjælene afsnibes den til en meget smalere For-Ende, hvor Hovedets Dele have sit Sted.

Ryggen er meget plattlykt, dog bulket og ujevn ved adskillige Fordybninger, og dersom man seer noie til, skal man finde midt paa Ryggen et Aftryk efter en Pokal staaende paa sin Fod (Fig. 1. s), foruden andre mindre mærkelige Figurer paa langs og tværs, der ei lade sig bestemme, men bedre sees af Tegningen. Mod Bagdelen er den heeld ned ad, men ved Hovedet og Siderne mere opviet. Desuden sees mangfoldige større og mindre Knorter paa Ryggen i mange Strog, som jeg nogenlunde i Figuren har sagt at udtrykke. Disse Knorter ere her langt kiendeligere, end paa Spindel-Kraben (*Cancer Araneus*), men langt fra ikke som paa Trold-Kraben (*Cancer Maja*), hos hvilken sidste ve egenilig ere hvasse Torne.

I midlertid have ogsaa denne Krabbes Side-Rande sine korte Braadde, der ere hvassere end Knortene paa Ryggen, og disse Side-Rande ere egentlig 4, nemlig :

1. Den øverste Rand, som er mindre regelret, begynder lige ud for Dinenene, hvor disses Omrand slipper i en stærk og skarp Vinkel (Fig. 1. f) og skyder noget bag ud med en krum skarp Kant, næppe braaddet, men smaa knorter; hvor denne slipper, begynde Ryggens sterste Knorter i en skraa Linie hen imod Bag-Siderne, og forenes fra begge Sider ved et storknortet Overstreg paa det bredeste Sted, lige paa Hældingens Kant.

2. Den anden Side-Rand (Fig. 1. g) er neden under forrige, buglet og besat med smaa Braadde, næer neppe til Hovedets Ende, jeg mener, lige ud for Mundstænglernes Rod.

3. Den 3die Side-Rand gaaer neden fra Munden i en Runding op mod Ryggen indtil sammes bageste hælde Deel, og er besat med de sterste og egentligste Braadde (ltr. h), hvoraf de 6 sidste især udmaerkede sig.

4. Den nederste Omrand begynder fra Roden af Mundstænglerne, saaer strax en Indbugning og siden flere, da den følger Kroppen heel omkring tæt oven for Benene, og slutter den øverste Beklædning paa Krabben; Foran er denne Rand uden Braadde, men bag ud, hvor den bliver dobbelt med en mellemlebende Fure, er den smaaet savtaffet; Den øverste af disse Buer (ltr. i) slipper noget fra Midten, men den nederste (ltr. k.) gaaer ganske omkring.

Nebbet (ltr. a og Fig. 7. a) er oven til mere fladt, end det øvrige af Hovedet, og foran splittet i 2 vandrette, flade, butte Hjørner, der gabe fra hinanden med Enderne. Midt imellem samme nedløber en lodret spids og stærk Braad (Fig. 7. d), som bag til har en skarp Kant, og sees ikke oven fra, men kun i Panden, da den just deler imellem nederste Par Famlestængler.

Dinene (Fig. 1. d d) ere store, aflange, fremstaae sideverts, og sidde hvert paa en smalere trind Stilk, som dog ei ved noget Leed er skilt fra Diet, men inde i en dyb Hulring under Nebbet har en bevægelig Rod tæt over de nederste Famlestængler. Det egentlige Die er graa-agtigt, men sammes Ryg og Stilk af Farve med Kroppen.

Diegruben (e e) er dyb, buglehuul og omstrevet af forskellige smaa Buer, nemlig: omkring Roden næst ved Nebbet gaaer en trind og slet Bue, der for til har en lidet spids Braad (c og Fig. 7. c) og neden til fortsættes med en mod nederste Famlestængler indbuet farvet Rand. Uden for Diet skyder fra den store Braad (Fig. 1. f.) oven og neden en indbuet skarp Kant, der især neden

neden til er smaaat savtaklet. Under Diet er et bredt Skillerum ell. Gab, hvis Midte allene optages af en flad, savtaklet, vandret Knort (Fig. 7. h.); over Diet et mindre Skillerum med en mindre Knort.

Famlestænglerne ere 2de Par og meget forte:

1. Det øverste Par (Fig. 1. og 7. b b) fortæst, trindt, tilspidset, sidder ved Siden af Nebbets Ende-Kloft.
2. Det nederste Par sterre, mere sammensat, sidder under Nebbet paa en hulvet Nod (Fig. 7. e) og er meget brynet med lange Haar. Tæt under dem sidder en flad Knort paa hver Side (Fig. 7. i) af Beskaffenhed med den under Diet, men mindre.

Noget nedrigere til Siden sees i Pandesladen en indad bojet skarp Kanet Knort, der neppe fremrager af en Fordybning, er dersor omringet med en fin Skramme (Fig 7. ff). Dette maae være et besynderligt Redskab, der for Krabben har sit visse Brug, og skulde vel efter Stedet, hvor det findes, komme overeens med Dyrenes Næseboer, men snarere er det dens Høre-Redskab, da Skrammen gaaer lige ind til Hiernen, og man med en Naal, efter en Hindes Giennemstikning, kan uden nogen videre Modstand trænge dybt ind i Hovedet; Størrelsen af denne Øregang kan og være tilstrækkelig nok, da man hos adskillige meget større Dyr, f. Ex. Sælhundene, finder den ei meget rummeligere. Det er ogsaa just her, Hr. Prof. Fabricius vil have opdaget Krabbernes Høre-Redskab, saavidt jeg kan domme efter hans i Selskabets Skrivters 2den Deel indrykte Afhandling p. 375. og derhos sejede Tegning; thi at han siger, det er vanskeligt hos Krabberne at opdage paa den udvendige Side, det gælder kun om den almindelige Krabbe, om Trold-Krabben og andre saadanne, hvis Hoved-Redskaber sidde saa tæt pakkede paa hinanden, at der bliver kun lidet Rum til hvært, men hos Spinvel-Krabben, hos denne store Grønlandske Krabbe og andre flere, kan man uden Moie finde det. Jeg har dersor asteget den midterste Deel af Pandepladen Fig. 7. hvor disse Høre-Redskaber litr. ff sidde kiendelige nok.

Under Hovedet sees Mundten, hvor Mund-Redskaberne (Fig. 3-6.) ligge i en firkantet Fordybning, hvis Rand til Siderne er lidt buglet, men for til besat med 6 skarprandede Flibbe, der ligne Tænder (Fig. 7. g g) og med

deres Redder løbe i eet med Skallen, de 2 mellemste tæt siede til hinanden, de 2 næste mere frastaaende, og de 2 yderste boede ind fra Siden med deres Kant.

Mundstænglerne b) ere 3de Par:

1. Det øverste Par (Fig. 4.) er størst, fladtrykt, og bestaaer af 4 Hovedleed, nemlig: et aflangt vinklet Grundleed (Fig. 4. a) som skynder hen over Armenes Rand, og endnu har en aflang flad brynet Tilsætning (b), der igien er forlænget med en tilspidset Ende, som gaaer dybt ind bag Armenes Rand. Det 2det Hovedleed (c) er det største af alle, ligger fladt over de øvrige Mundstængler, er aflangt, langs Midten rendehuult, og paa inderste Rand lidt brynet, men ved yderste Rand har en smal, længere, bevægelig Tilsætning (d) med en Spids i Enden, der boier sig bag 3die Leed. Det 3die Hovedleed (e) er et fort, mangekantet, og mod Panden plattrykt Stykke, hvis Midte er noget buglehuul og Omranden savtaffet. Det 4de Hovedleed (f-h) er trindt, tilspidset, bestaaende af 3 mindre Leed (f g og h) og paa inderste Side brynet med lange Børster (i). Denne Deel ligger altid boiet ned mod Munden og Bugen med sine Spidse. Saaledes kan man regne paa denne Mundstængel 8 fra hinanden bevægelige Stykker. Hvortil dog denne stærke Sammensætning? og hvortil flere Mundstængler? maatte man spørge; men vist nok dannede den viise Skaber intet uden Hensigt, skjent vi ei formaae altid at bestemme den.
2. Det andet Par Mundstængler (Fig. 5.) ligger skiuult under det første, bestaaende af 5 Leed, og er meget smalere; de 2 nederste Leed (a b) fladtrykte, men de 3 øverste (c d e), som altid sidde krumboede mod Mundaabningen, ere mere buglede. Det 2det Leed (b) er eene ligesaa langt, som de øvrige tilsammen, der ere smaa og næsten lige store. Det yderste (e) er tilrundet i Enden, og alle have Børster om Randen, men især ere disse Børster stærke og stive paa de 3 sidste Leed (c d e).
3. Det 3die Par (Fig 6.) ligger under det 2det Par, og er kun et aflangt tyndt Blad paa hver Side, hvis Inder-Rand er stærk brynet.

Tæll-

b) Jeg maae her rette en Trykfeil i min Fauna Grönl. p. 236. hvor tvende Gange staar Papilli isteden for Palpi.

Tænderne (Fig. 3. a) ere store, faste, buglede, hvide, 2de i Tallet, som sidde tæt føiede til hinanden, aflange og runde i Enden, hvor de ere skarpe og lidt savtaklæde. De ligge skjult under Mundstænglerne, og have oven til mod Nebbet en krum tilspidset Tilsætning (Fig. 3. b), som hviler paa en stor Knort, hvilken udstaaer fra Mundens Midte, og endnu har en mindre Knort paa hver Side. I Roden er hver Tand paa yderste Side føiet til 4 lange, smale, flossede Blade (Fig. 3. c 1—4.), hvoraf det inderste (c 4.) er næsten blot Børster.

Bugen er næsten flad, mod Hovedet skraaer den op ad, hvor Brystet ender bag Munden med et trekantet Stykke. Bag Armenes Grundleed er en siden Braad, ellers er hele Underfladen flat og jevn, men deles fra Midten mod Omranden til hver Side ved 5 Tversurer, som svare mod de 5 Par Been og Arme. Paa det Sted, hvor Stierten ligger bojet under Bugen, seer man en dyb Rende af Stiertens Brede. Det er her, Hannen har sin talrige Rogn fastklæbet.

Stierten (Fig. 2.) er fort, og holdes altid bojet under Bugen, i hvilket Leie den kan kun naae til 3de Tversure bag fra regnet. Den har 7 Indskæringer eller Leed, hvoraf de 2 Grundleed (Fig. 2. a b) ere smalere end det 3de (c), og meget knortede paa Kanterne, begge ere kun forte, men kunne sees oven fra Nyggen (Fig. 1. r), da det 2de Leed er just Stedet, hvor Stierten bojer sig. De øvrige 5 Leed (Fig. 2. c-g) ligne en stump Kile, cre slette som Bugen, og tage af i Brede mod Stiertens Ende; men tiltage derimod i Længde, undtagen det sidste (g), der er lidet og afrundet. Hele Stiertens Omrids er noget brynet.

Armen (Fig. 1. l) ere meget fortære og tykkere end Benene. Armleedet (1 2.), som er længst, og i Roden føiet til et lidet Skraastykke (1 1.), er næsten tre-ekligt og smaaknudret i Kanterne, især de udvendte. Det ender foran mod Haandleedet med en Bremme og 2 Side-Bulker, som svare imod 2 Tænder i Haandleedets Rod (1 3.). Dette Haandleed er meget fort, ogsaa noget tre-ekligt, men mere buglet og smaaknudret, ender fortil ligesom Armleedet, da Haanden ogsaa har 2 Tænder i Roden, hvor den samles med Haandleedet. Haanden (1 4.) er aflang, buglet, trind, dog næsten fir-ekligt formedelst endeel hvæsse Knorter i 4 Strøg, især er den paa udvendte Side besat

sat med en Rad store Graadde. Den ender med en lang krum Knibesax (15.), hvorfra den yderste Klo (16.) er bevægelig, og lidt længere end den ubevægelige (15.), men begge have paa inderste Rand endeel skarpe Knuder, ligesom Tænder, hvorved de blive savtakede, og ret bekvemme til at tage fat paa Byttet. Enden ere de but tilspidsede. Håanden eene er af Kroppens Længde.

De 4 Par Been ere meget længere end Armene, og alle hinanden lige, uden i Længde; da det 2de Par for fra regnet (Fig. I. n) synes længst; deraf næst det 1ste Par (Fig. I. m) hvorefter følger det 3de (Fig. I. o) og endelig det 4de eller sidste Par (Fig. I. p), som er det korteste. Ellers kan og Længden meget reise sig af deres Udsprings Sted, da de, som sidde paa Kroppens bredeste Sted, nedvendig maatte lade længst, om de end i sig selv vare af Længde med de andre. De ere alle noget sammentrykte og glatte paa de flade Sider. Laarene (m 2. n 2. &c.) ere længst og bredest, og ligesom Armleedene, seiede til Kroppen ved et lidet Skraastykke (m 1. n 1. &c.); paa den skarpe Side ere de smaaknudrede. Skinnebenene (m 3. n 3. o. s. v.) ere kortest, og neden til smalest; bageste Side er smaaknudret, og har en Rende efter Længden, ellers ere de slette overalt. Anklerne (m 4. n 4. o. s. v.) ere længere end Skinnebenene, men ei saa lange, som Laarene, og mere sammentrykte, smalere mod yderste Ende; langs ad de flade Sider have de twende lave Furter, men de skarpe Sider ere, ligesom paa Laarene, smaaknudrede. Enden af samme er en fort bevægelig Klo (m 5. n 5. o. s. v.), som vel er tilspidset, dog noget but i sit yderste, hvor den og er glat, og seer ud som en Negl, men det øvrige af Kloen er astegnet med 4 Længde-Furer, der giøre ligesaa mange Kanter. Sammenlænkningen er ligesom ved Armene. Foruden de ommeldte Beenleed er endnu et fort tykt Rodstykke mod Bugen, saa at man i alt kan regne 6 Leed til hvert Been.

Bed Kroppens Sammensininger findes endeel Bryner ell. Børster, som dog meest ligge skulde. Indvendig har den, som andre Krabber, sine Gieller. I fuld Maane er den meget kædfuld.

Farven er noget seegren, men naar den dør, bliver den blegguul. Bugen og de inderste Mundredskaber, saavelsom alle Brynerne, ere mørke og næsten sorte. Men Tænderne og Kloen: Enderne hvide.

Denne

Denne Krabbe forekommer jevnlig i Grønland i de dybe Fjorde. Om Foraaret kommer den Strandbredden nærmere, vel meest for at afsætte sin Ængel, dog ogsaa for selv at finde mere Luunhed, naar den Skal skiste Skal, thi under de klippige Strandbredde falder en sterkere Sole-Warme.

Grønlænderne kalde den Arksegiarsuk : den sieldnere Krabbe, fordi den almindeligste Krabbe der i Landet, Spindel-Krabben c), har det Navn Arksegiak, som det synes af Arksak, en Finger, formedelst dens mange fingre-lignende Been. De kalde den og Arksegiarsoak : den store Krabbe, fordi den er større end Spindel-Krabben. Hannen kalde nogle Satuak : den slunkne, ventelig fordi den ikke er rognfuld, som Hunnen; ogsaa Sardlyoak, maaskee af samme Marsag, da begge disse Ord stanime fra Sapok, er tynd. Hunnen heder derimod Tessiok : den som ledes ved Haanden, af den Skil, at Hannen i Parretiden ligesom fører hende ved Haanden. Man seer da, at Grønlænderne ere sindrige nok med deres Navngivelser.

Den nærer sig baade af levende og døde Fiske; De første veed den behændig at lure sig paa, naar den sidder skult i Tangen, hvor den gierne holder til under de store Tærre-Blade. Ogsaa kan den fortære de brusk-skallede Dyr.

Bel er den seen til Feds, men naar den seer noget Bytte, kan den underlig giore Spring med sine lange Been, ja vel indhente og omsider oversække en ung Ull. I Parretiden anstiller den et artigt Optog med sin Mage, da begge knibe deres Saxe sammen, og Hannen fører sin Hun ved Siden og noget for sig, ligesaa heitidelig, som en Cavalier sin Dame. Saaledes sees de spadsere i Gvoelkin langs Strandbredden.

Den spises kogt baade af Grønlænderne og de danske Colonister. Jeg har selv ofte nydt den, som en velsmagende Spise, der havde den samme Smag som Taske-Krabben. Dersor seer jeg ikke, hvorför den gode Crantz paa anførte Sted udraaber den for ildesmagende; maaskee, fordi han med flere stod i den Tanke, at den levede af døde Sælhunde og fugle, hvorför den dog vist har sin mindste Fede.

Gronlænderne fange den med nogle smaa Fiskestikkere eller Lystre, giorte af hagede Sem eller udstrakte Fiske-Kroge, bundne fast til en lang Stang, hvormed de igienemsting den, naar de i klart Veir og stille Hav, enten afderes smaa Baade eller fra Strandkanten, see den paa Hav-Bunden, og dette kan skee uden stor Moie, da de let kunne indhente og oplede den i Tangen, om den end der skulde forstikke sig.

Den har sine Fiender i de store Fiske og Sælhundene, i hvis Mavre den ofte findes. Steenbideren (*Anarrhichas Lupus*), antaster den og med sine grumme Tænder, der knuse alt.

